

DOLORS SANAHUJA I TORRES

LES DEODATES DE SANTA MARIA DE SALES: UNA PETITA COMUNITAT MEDIÉVAL DE DONES.

Santa Maria de Sales és una petita ermita situada a uns cinquanta metres de la carretera que comunica Sant Boi de Llobregat amb Viladecans i el Garraf, en un suau pendent des d'on en èpoques passades es dominava força bé la plana deltaica. L'ermita presenta en els nostres dies una imatge més que discreta, engolida per la disbauxa d'edificis que caracteritza la zona, però quan fou construïda durant el segle X¹ era una petita estructura arquitectònica bastida bo i aprofitant part dels murs d'una primitiva vil·la romana que havia estat edificada a finals del segle II a.C. i era proveïda de vàries sitges, molt adequades per enmagatzemar tot el que fes falta.²

Els murs de Santa Maria de Sales foren els que amparaven una minsa comunitat de dones que optaren per una vida pseudo-marginal en el laboriós marc baix-medieval, constituint una agrupació de deodates que mai va ser superior a quatre dones ni inferior a tres. La primera dada de la seva existència és remunta a l'any 1275, segons un document³ de l'any 1305 on se'ns diu que aquestes deodates cuidaven de l'ermita, d'on agafaren el nom i també sabem que l'any 1341 ja no existien com a comunitat.

El lloc de Sales era situat dins els dominis del Castell d'Eramprunyà, prop del camí Reial, en plena plana i desprotegit de tota mena de defensa física en cas d'atac. El lloc era poc atractiu per aglutinar entorn a ell reductes d'habitaclle que poguessin generar la constitució d'una parròquia⁴ en els temps tan insegurs de l'Alta Edat

1. El nom de Sales el trobem citat per primera vegada l'any 986, quan el Comte Borrell permutà amb Sant Cugat unes terres del domini del castell d'Eramprunyà (*Cartulari de Sant Cugat*, doc. 190, vol. I, pàg. 160), mentre que la primera referència escrita de Santa Maria de Sales és de l'any 1059, i correspon a un document a través del qual el Comte Ramon Berenguer I féu donació a Mir Geribert i la seva muller del territori d'Eramprunyà, entre altres, a canvi del castell de Montjuïc (*Liber Feudorum Maior*, doc. 296, pàgs. 323-324).

2. SOLIAS, Josep M^a. *El poblament ibèric i romà del curs inferior del Llobregat*. Tesi doctoral. Universitat Central de Barcelona, 1990. Santa Maria de Sales és un dels pocs jaciments romans i medievals excavats amb mètodes moderns dins l'àrea del curs inferior del Llobregat.

3. ACB. Caritat 19-2.

4. El nucli de Viladecans es formà al llarg de la Carretera o Camí Reial, a l'altra banda d'on és Santa Maria i independent d'ella; en realitat Viladecans no constituí parròquia pròpia fins a les darreries del segle XVIII, fins aleshores depenia de la parròquia de Sant Climent, tot i que els habitants de Viladecans tenien llicència del bisbe per anar a missa a la seva església de Sant Joan.

Mitjana, alhora que tampoc comptà amb la protecció de cap institució civil o religiosa que l'amparés físicament, com fou el cas de Sant Miquel d'Eramprunyà, protegit pels propis murs de defensa del castell, o Santa Maria de Castelldefels, millor situada que Santa Maria de Sales i protegida per Sant Cugat.

El lloc de Sales si en algun moment fou abandonat –entre el període incert de la caiguda de l'Imperi Romà i les invasions– mai fou destruït del tot i des de principis del segle XI exercia una clara funció pietosa com ho desmostren les donacions de terres i diners que feren alguns particulars però, en aquests documents, mai s'especifica qui cuidava directament l'ermita, tot i que la responsabilitat última depengué primer de Sant Cugat, a través de Santa Maria de Castelldefels, responsabilitat que probablement es mantingué fins els volts de l'any 1147 quan l'ermita fou cedida, a través del canonge Bernat de Bleda, a la Canongia de Barcelona y uns anys més tard, el 1175 passà a mans de l'Hospital de la Seu per acabar en el segle XIII sent responsabilitat del rector de Sant Climent, com a parròquia on era compresa l'ermita, moment en que es constituí la comunitat.

El primer pergami conservat d'aquest petit col·lectiu femení és datat a 13 de juliol del 1284 i consisteix en una venda de patrimoni que inclou terra de conreu, vinay i oliveres i que fou feta per un matrimoni pagès de Sant Climent de Llobregat, Ramon Asbert i Arnalda, que ho vengueren en lliure i franc alou a Guillema, deodata, com a representant de la comunitat, pel preu gens menyspreable de cent trenta sous.⁵ La venda contemplava la continuïtat del matrimoni com a emfiteutes de la terra i sota aquest concepte es comprometien a pagar anualment a les deodates dues quarteres d'ordi i l'agost, per la festa de Sant Pere i Sant Feliu. Afegirem també que, tal i com és propi en aquest tipus de document, la peça venuda venia convenientment senyalada en afrontacions i s'indicava que per l'oest la terra limitava amb un alou propietat de les deodates.

La comunitat de deodates disposava, doncs, de béns propis, tenia capital per fer negocis i una llibertat d'actuació que sorprèn, car el document no indica pas haver necessitat llicència de ningú, ni del bisbat, ni del rector, ni de cap altra entitat religiosa, ni masculina ni femenina. Podem establir, per tant, que posseïen una autonomia econòmica i una capacitat jurídica per fer negocis.

Montserrat Cabré,⁶ bo i senyalant les limitacions que per a un estudi del món religiós de la dona suposa la manca de fonts alternatives a les purament institucionals i normatives, creu que pot afirmar-se que durant el segle IX, X i XI hi hagué, en els comtats catalans, dones dedicades a la vida religiosa encara que no necessàriament subjectes a les institucions monàstiques de vida regular; eren les anomenades «deodicae i/o devotae», entenent-se sota aquest concepte, dones que exercien,

5. ACB. Caritat 19-27. Veure Apèndix Documental.

6. CABRÉ, Montserrat. «Deodicae» y «Devotae». La regulació de la religiosidad femenina en los condados catalanes, siglos IX y XI» dins el llibre *Las mujeres en el cristianismo medieval*. Ed. Al-Mudayna, 1991, pàgs 169-182.

com activitat essencial, la dedicació a la vida religiosa. Aquestes dones que pertanyien a la noblesa i eren dones vídues o solteres sembla que podien administrar les seves propietats de manera absolutament lliure, a més de tenir la possibilitat de fer transaccions de compra i venda. Podrien considerar-se, doncs, el precedent del moviment de deodates de la Baixa Edat Mitjana.

Però en aquest període de l'Alta Edat Mitjana sembla que el paper públic de la dona no fou tan constret com ho seria després. La documentació que he treballat,⁷ per exemple, em demostra que la dona en el segle X en aquesta àrea de la dreta del Llobregat, almenys, tenia un clar protagonisme públic al marge del marit, pare o fill; en aquest període de repoblació de la zona, la dona era propietària de terres i comprava i venia i figurava sempre amb el seu nom propi, independent del seu marit. En el conjunt de documents del Cartulari de Sant Cugat, tots ells referits a pagesos i datats en la segona meitat del segle X, la dona hi figura en el 33,3% dels casos, mentre els homes representen el 59,7%. Aquesta és una realitat que ja no tornarem a trobar, ans al contrari; en tota la documentació posterior la dona és gairabé ignorada i, quan hi figura, sempre és en caràter de dependència masculina, sigui com a filla, esposa o mare.

En el segle X, l'àrea de la dreta del Llobregat era una zona insegura, terra de frontera i, en aquest marc, la dona era un element valuós pel seu rendiment de treball i per la seva capacitat reproductora en un moment especialment crític a nivell demogràfic; a més, l'estructura ideològica feudal clàssica encara no s'ha via consolidat, era un període de transició que permetia un marge de maniobra, una llibertat d'acció a les dones amb empena. A mesura que es consolidà l'estructura senyorial en el territori d'Eramprunyà (segles XI i XII) el protagonisme femení públic desaparegué i no tornem a trobar cap signe extern d'autonomia femenina fins al darrer terç del segle XIII quan topem amb l'existència d'aquesta petita comunitat de deodates.

Aquest tipus de comunitat no era un fet aïllat a Catalunya, segons es desprèn de l'estudi realitzat per J. Martí i Bonet que relaciona una sèrie de petites comunitats –masculines i femenines– esteses pel Penedès i el Garraf⁸ i que A. Pladevall fa extensives a altres indrets del territori català.⁹ En l'anàlisi de J. Martí es fa un paral·lelisme entre els grups de deodades i les beguines que sorgiren al nord d'Europa durant el segle XII i es dispersaren ràpidament per Catalunya sota noms diversos.¹⁰

7. SANAHUJA, Dolors. *La Baronia d'Eramprunyà, de la jurisdicció reial a la senyorial. Segles X-XIV*. Tesi de llicenciatura. Universitat Central de Barcelona, 1991.

8. MARTÍ, J. –NIQUI, L.– MIQUEL, F. *Processos de l'Arxieu Diocesà de Barcelona*, vol 1. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1984.

9. PLADEVALL, A. – CATALÀ ROCA, A. *Els monestirs catalans*. Barcelona, 1978.

10. En l'apartat on aquests autors citen aquestes comunitats –pàgines 41 i 42– s'esmenten de manera indistinta les agrupacions masculines i les femenines, però quan es descriuen les funcions i el marc genèric de vida, l'escrit es basa essencialment en el món masculí.

Aquests petits col·lectius no observaven cap mena de regla monàstica, ni pronunciaven vots, però pretenien assolir una vida austera. Assumpta Serra¹¹ defineix la deodata com una persona que s'entregava a Deu a través d'una comunitat sense rebre res a canvi dels seus serveis, excepte el vestit i la manutenció. Però no sempre era ben bé així, com ho demostra l'exemple que tractem. Perquè quin era el compromís, les regles de convivència de les deodates de Santa Maria de Sales?

L'única, però important, informació que tenim per respondre l'interrogant és la d'un pergami de l'any 1315, quan el bisbe Ponç de Gualba intervingué en la història de la comunitat.¹² El bisbe s'adreçava a GERALDA DE QUERALT com a priora de les deodates i en l'escrit mentre donava dret a l'existència de la comunitat, retallava llur marge de llibertat i d'independència, cosa que la primera visita pastoral realitzava al territori l'any 1303 no havia alterat.

En l'escrit del bisbe Ponç de Gualba es contemplen, no obstant, diferents parts que es obligat de remarcar. Per un banda, un aspecte religiós i/o ideològic, per quant s'hi accentua la vocació religiosa de GERALDA com a dona que es vol consagrar a Jesucrist i a la Capella i per això ha fet vot de castedat i d'obediència canònica, fet que l'obliga a ser fidel a la jerarquia; per una altra, es reconeix explícitament la utilitat de la comunitat per quant és encarregada de governar i administrar la Capella i els seus béns, per la qual cosa el bisbe escull a GERALDA com a majorarla, donant-la d'una superioritat vers les altres deodates alhora que reconeix la tasca feta per aquelles dones, i diu de manera expressa que la dita Capella és dirigida i governada de manera pròspera, que és propícia a Déu i que va en increment. L'escrit acaba insistint en la necessària subordinació de la comunitat al bisbat i els prohibeix d'acceptar cap persona per incorporar-se a la comunitat sense el seu permís i llicència i amenaçava que de no complir aquestes normes es perdrien les concessions; finalment insistia, de nou, en el vot de castedat.

Hem de pensar que el bisbe, molt influït per corrents moralistes, no veuria amb massa bons ulls l'existència d'una agrupació de dones, per petita que fos, amb un marge de llibertat que permetia fàcils desviacions.

Milagros Rivera¹³ ha fet una anàlisi força interessant entorn a aquest tema. Planteja que aquest tipus de comunitat, com altres alternatives religioses, eren les úniques sortides per aquelles dones que no acceptaven els sistemes de parentiu propis de tota societat patriarcal i que rebutjaven el sistema de gèneres basat en la família heterosexual, és a dir, en una sexualitat reproductiva, dones que manifestaven aquesta oposició en un llenguatge espiritual.

«(...) Cuando ingresan en un monasterio, ellas adoptan una forma

11. SERRA, Assumpta. «La religiosidad femenina en el mundo rural catalán en la baja edad media». *Las mujeres en el cristianismo medieval*, Ed. Al-Mudayna, 1991, pàgs 317-340.

12. ADB. *Speculum*, vol. 3, fol. 447v. Veure Apèndix Documental.

13. RIVERA, Milagros. *Parentesco y espiritualidad femenina en Europa. Una aportación a la historia de la subjetividad*. Revista d'Història Medieval, 1991.

ficticia de parentesco, el llamado parentesco espiritual. Rechazan asimismo el código de la virginidad, ya que salen fuera de las alianzas entre linajes i de las redes de circulación entre los hombres al renunciar al matrimonio; ellas, en realidad, se definen como castas, más que como vírgenes...»

Aquesta és una apreciació que també confirmen en el nostre cas. Ponç de Gualda reconeixia a les tres deodates que feien prosperar la Capella però no senyalava que haguessin de vestir de cap manera concreta, ni fixava altres normes que recalcar que havien de viure en castedat, pobresa i obediència. El document no s'inmiscuïa per a res dins l'autonomia econòmica de la comunitat i la capacitat de maniobra per efectuar compres, vendes o permutes, una llibertat d'actuació genys menyspreable si, a més, tenim en compte que la comunitat no sols s'autoabastia sinó que fins i tot havia de generar excedent.

Milagros Rivera, en l'article que hem citat, reflexiona sobre el caràcter de marginació de la dona religiosa front l'home religiós adduint que qualsevol tipus de comunitat espiritual femenina sempre tingué prohibit l'accés al sacerdoti. El cas que estem tractant n'és un exemple més. Pel capellà de Sant Climent, Guillem de Cànoves, les deodates usufructuaven un espai i el cuidaven, però no els hi reconeixia cap dret i menys l'usdefruit dels béns de la Capella, car no oficiaven.

Poc sabem de la tasca pastoral d'aquest rector però, en canvi, són variats els documents de caràcter econòmic que han arribat fins a nosaltres i ens mostren la seva preocupació continuada per mantenir i incrementar els drets i béns de la parròquia.¹⁴No és difícil entendre com a aquest interès econòmic tan manifest s'hi sumava el convenciment ideològic que com a home i religiós el portava a creure que no era convenient o que era inapropiat que unes dones/deodates poguessin gaudir d'uns drets/privilegis que no els corresponia ni per sexe ni per funció.

La primera baralla coneguda per nosaltres es remunta a l'any 1305¹⁵ i acabà amb una Sentència Arbitral que intentava posar fi a les discussions entre Guillem de Cànoves i les deodates, baralles motivades per la reivindicació contínua per part del rector de certs drets parroquials cedits per l'anterior capellà de Sant Climent, Arnau de Croles, a Ròmia Mira, deodata majorala l'any 1275. El tribunal decretà que les deodates no podien «donar, vendre, permutar i/o establir en emfiteusi» sense consentiment del sacerdot de Sant Climent; a la vegada se senyala que Guillem de Cànoves ha d'informar al bisbat si les deodates fan mala administració o dilapiden els béns de la Capella.

La situació de tensió continuaria i hauria de ser molt forta perquè Guillem Mira acceptés, com a majorala de la comunitat, de revertir a Guillem de Cànoves tots els béns de Santa Maria de Sales en un document signat davant notari l'any

14. ACB. Caritat 19-21/ Caritat 19-26/ Caritat 19-40/ Caritat 19-5/ Capellanies i vicaries. Sant Climent 3-19-4/ 3-19-8/ 3-19-12.

15. ACB. Caritat 19-2.

1314.¹⁶ L'escrit cal valorar-lo com un signe de claudicació que és el que és, però, a la vegada ens permet de conèixer el patrimoni que la comunitat detentava.

- Un cens de dos morabatins i tots els drets sobre unes cases i el que contenien, cases que eren a Barcelona, ocupades ppe un argenter i que donaven al carrer del Mar.

- Un cens de tres morabatins i mig i tots els drets relatius a un obrador proper a Santa Maria del Mar.

- Un cens de dues quarteres d'ordi més els drets relatius a un camp amb vinya i oliveres.¹⁷

- Un cens de mitja quartera d'ordi i tots els drets respecte una vinya i terra que cultivava Jaume Moragues de Sant Climent.

- Tots els drets sobre una terra que posseïen en franc alou a la partida del Tascal a Sant Climent de Llobregat.

El pergamí recull també l'acte simbòlic de dominació i submissió per mitjà del traspàs que es realitzà quan Guillema Mira posà a les mans de Guillem de Cànoves les claus de les cases i una punyera de terra.

Fou aquest marc de tensió entre el rector i les deodates el que aprofità el bisbe Ponç de Gualba per replantejar la situació i concedir-les-hi l'autogestió econòmica a canvi de sotmetre-les a la seva disciplina. És més que possible que, sentint-se desprotegides i desamparades, la comunitat busqués o acceptés com un mal menor la protecció del bisbe, doncs no creiem que sigui casualitat la proximitat temporal d'ambdós documents, entre els que només hi ha una distància d'onze mesos!. A més, a aquest supòsit s'hi afegeix una notícia del 14 de març del 1330 segons la qual, Elisenda Moragues, priora, en nom seu i d'altres dues deodates, féu establiment emfitèutic a Jaume, pagès de Sant Boi, de la meitat d'una peça de terra que tenien a Sant Climent, però ara comptaven amb el recolzament del bisbe, i així ho indiquen només principiar l'escrit. Per aquest contracte, el pagès pagava el cens per Sant Joan, el juny, i consistia en set sous i vuit diners, prèviament també havia donat una entrada pel dret d'establiment, una entrada genys menyspreable, car pujava cinquanta sous.¹⁸

Tot i així cap al 1330 la vida de la comunitat de deodates de Santa Maria de Sales entrava en la seva recta final. La comunitat desaparegué en algun moment entre l'any 1333 i 1334 per ordre del bisbe de Barcelona, després d'uns seixanta anys de vida.¹⁹ De fet, en la visita pastoral que es féu l'any 1341 ja es feia constar que no hi havia deodates.

16. ACB. Capellanies i vicaries 1-1-1853. Veure Apèndix Documental.

17. Fa referència a la compra que les deodates feren l'any 1284 i que hem comentat més amunt.

18. ACB. Caritat 19-17. Veure Apèndix Documental.

19. La darrera referència entorn a aquestes deodates consta al *Speculum*, vol. 3, fol. 447 v, on s'hi llegeix: «Confessus fuit Berengario Farfay, rectori Capelle de Salis. Quod vos de mandato nostro solvistis 10 ll. per vos habitas de bonis mobilibus ipsius Capella Sibilia, filia Geraldii Ferrarii de Sala,

Queda per preguntar-nos encara qui eren aquestes deodades? D'on procedien? Ja hem senyalat que la comunitat estigué integrada sempre per tres o quatre dones, segons el moment. Coneixem alguns noms com Ròmia Mira, deodata majorala l'any 1275, o Guillema Mira que ocupava el mateix càrrec l'any 1314 mentre les seves companyes de comunitat eren Ròmia Pastaler, Elisenda Moragues i Elisenda de Palau; l'any 1315 la majorala era Geralda de Queralt, tal vegada imposada per Ponç de Gualba. Setze anys més tard, Elisenda Moragues és la cap, mentre figuren dos noms nous com a deodates: Sibil·la Figueres i Sibil·la de Sala.

Pensem que una comunitat tan petita i de les característiques que hem senyalat, havia de nodrir-se de dones de les parròquies del voltant, és a dir, de l'àrea d'Eramprunyà. Per altra banda, era forçós que almenys la majorala tingués coneixements de lectura, escriptura i nocions numèriques per poder dur endavant la tasca de gestió dels béns de la Capella i això requeria procedir d'una família benestant que situàriem entre la petita noblesa de la zona, però aquesta procedència no sabem si forçosament cal fer-la extensiva a la resta de la comunitat perquè els cognoms Moragues, Mir i Pastaler els trobem a darreries del segle XIV com a pagesos declarants d'un capbreu que manà fer Jaume Marc, senyor d'Eramprunyà en aquells temps.

Voldríem acabar aquesta exposició insistint en la significació que tingué la comunitat de deodates de Santa Maria de Sales, malgrat el seu curt trajecte de vida. Pensem que l'existència d'aquesta comunitat no fou fortuïta ni en el temps ni en l'espai, pensem que aquestes dones aprofitaren la incertesa de poder que hi havia a Eramprunyà, la crisi d'una estructura organitzativa que havia estat vigent durant dos segles, per obrir una esclerxa a la pròpia llibertat, aprofitaren la crisi de la castlania que si bé es mantigué, havia canviat el seu paper i el seu poder era més honorífic que real, alhora que la pròpia Corona facilità amb la seva actuació, aquesta sensació de dispersió, desordre. Per altra banda, a la crisi del poder senyorial/repressor s'hi afegí una conjuntura religiosa que els afavorí perquè Sant Cugat s'havia desentès del control directe de la zona i el capellà de Sant Climent, Arnau de Croses, no oposà resistència al seu projecte, mentre que el bisbat encara no havia fet acte de presència imposant l'esperit de control i reforma que caracteritzà a Ponç de Gualba.

Tot plegat manifesta que es donà una conjunció de circumstàncies en el darrer terç del segle XIII i a l'àrea d'Eramprunyà que permeteren a unes dones la possibilitat d'optar per una vida pròpia, sense haver-se de lligar a una relació de parentiu, ni haver de tancar-se en un monestir subjectes a unes regles estrictes i també condicionades per unes relacions de parentiu espiritual.

Entenem que podem establir un paral·lelisme entre el segle X i les darreries del

quondam, Deodate dudum dicta Capella, quam amoveri ex causa ordinavimus ab eadem, eo quia propter ipsius juvenilem etatem non posset honeste vobiscum inibi conversari, in solutum 30 ll. quas eadem Sibilia attulit dicta Capella cum recepta pro Deodata extitit in eadem. Et quod vos pro residuis 20 ll. possitis bona mobilia ipsius Capella ac sedentia etiam si opus fuerit, vendere, seu inpignorare».

segle XIII pel que fa al marc d'actuació de la dona; ambdues situacions corresponen a moments de canvis, de transformacions, a una dispersió de poder; en el primer cas per manca de consolidació del sistema senyorial i en el segon, per crisi del propi sistema. Però, un i altre, dins la seva ambigüitat, permeteren d'obrir una esclletxa, una alternativa a un modus de vida diferent, més propi, de viure com a dones que disposaven de si mateixes, dins les limitacions del propi marc existencial.

APÈNDIX DOCUMENTAL

I

1284, juliol 13.

Ramon Arbert i la seva muller Arnalda, tots dos de Sant Climent, Venen a Guillerma, deodata de Santa Maria de Sales, una vinya amb oliveres pel preu de cent trenta sous.

ACB. Caritat 19-27.

1/ Sit omnibus notum quod ego Raimundus Arberti qui alias vocor Raimundus Capadela, et ego Arnalda, uxor eius de parrochia Sancti Clementis, gratia et spontanea voluntate et ex certa sciencia uterque nostrum pro toto vendimus per nos et nostros a 2/ vobis Guillelme, deodate Capelle Sancte Marie de Salis, et vestris et cui velitis perpetuo per proprium, liberum et franchum alodium, duas quarterias ordeï boni, pulcri et receptabilis ad rectam mensuram Barchinone censuales super tota ipsa vinea nostra cum terra 3/ qua fundatur et olivariis et pertinentiis eiusdem, quam nos per liberum et franchum alodium habemus et tenemus in dicta parrochia Sancti Clementis in loco vocato Croses; quamquidem vineam cum terra qua fundatur et olivariis et pertinentiis eiusdem de cetero habeatis 4/ vos et vestri pro libero et francho alodio ratione presentis venditionis, quam vobis facimus; et nos et nostri jure emphiteotico habeamus et teneamus ipsam pro vobis et vestris ad dictum censum duarum quarteriarum ordeï boni, pulcri et receptabilis ad rectam mesuram Barchinone, 5/ ut dictum est, annuatim solvendarum videlicet a primo venturo festo Sanctorum Petri et Felicis augusti ad unnum primum venturum, et deinde quolibet anno in eodem festo aportatum intus dictam Capellam per vos et nostros sine aliqua missione vestra vel vestrorum. Et in 6/ eadem vinea cum terra qua fundatur et pertinentiis eiusdem non proclamemus nos vel nostri neque faciamus alium domini nisi tamen vos et successores vestros, et post dies triginta ex quo et vobis et successoribus vestris faticam invenerimus, liceat nobis et nostris perdictam vineam 7/ cum terra qua fundatur et pertinentiis eiusdem vendere vel impignorare sive alienare nostro consimili et nostrorum, salvo tamen semper jure et senioratico vestri et vestrorum et dicto censu duarum quarteriarum ordeï. Dicta vero vinea cum terra qua fundatur terminatur ab oriente in alodio 8/ Jacobi de Colfer, a meridie in alodio Guillelmi Gualdi, ab occiduo in alodio vestro, a circio in alodio Bernardi Vitalis. Iamdictis itaque duas quarterias ordeï et jus domini sive alodium dicte vinee cum terra que fundatur et olivariis et pertinentiis eiusdem simul cum omnibus 9/ locis, juribus, vocibus et accionibus realibus et personalibus nobis in hiis et pro hiis competentibus et competituris que vobis vendimus et racione dicte venditionis cedimus, extrahimus de nostro nostrorumque jure,

dominio et posse et eadem omnia et singula in vestrum vestrorumque jus, dominium et posse 10/ tradimus et transferimus irrevocabiliter. Et cum hoc publico instrumento perpetuo valituro inducimus vos de predictis cum hoc publico instrumento in corporalem possessionem pleno jure tanquam in rem vestram propriam ad faciendum inde vestram libere voluntatem 11/ per proprium, liberum et franchum alodium. Pro hac autem venditione confitemur nos habuisse et recepisse a vobis Centum Triginta solidos Barchinone monete de terno, super quibus renunciamus exceptioni non numerate pecunie et non recepte et legi qua deceptis 12/ altra dimidiam justii precii subvenitur, dantes et cedentes vobis et vestris perpetuo. Si quid hoc que vobis vendimus plus valent vel possunt valere precio supradicto, insuper promittimus salvare vobis et vestris perpetuo totam dictam venditionem et esse inde vobis et vestris 13/ legales guarantes auctores et deffensores contra omnes personas, et inde vobis et vestris semper de forma ac legali evictione tertii promittimus. Ad questionem vero si qua vobis vel vestris mora fuerit in predictis in totum scilicet vel in partem statim promittimus pro vobis et vestris 14/ satisfacere et respondere et in principio litis suscipimus in nos honus litigii et agemus causam nostris propriis expensis a principio usque ad finem aut vos vel vestri, si velitis, possitis ipsam causa agere per vos ipsos vobis tamen et vestris super hoc electione servata. Remittentes vobis et 15/ vestris ex pacto necessitatem denunciationis et si vos vel vestri elegeritis tractare causam in propria persona, promittimus vobis et vestris solvere et restituere omnes expensas tam circa rem quam circa litem factas et quicquid a vobis vel vestris evictum sit cum omni dampno, 16/ gravamine et interesse quod inde vos vestros opportuerit facere aut modo aliquo sustinere sive obtineatis in causam sive subcumbatis, de quibus credatur vobis et vestris plano verbo absque placito, sacramento et testibus. Et pro hiis complendis obligamus vobis et vestris uterque 17/ nostrum pro tota omnia bona nostra mobilia et immobilia habita et habenda. Et ne alter nostrum pro altero in hiis que dicta sunt excusari valeat vel differi. Renunciamus quantum ad hec nove constitutioni de duobus reis et beneficio dividende actionis, et specialiter ego dicta 18/ Arnalda cerciorata de jure meo renuncio quantum ad hoc meo sponsalicio et auxilio senatus consulti Velleyani et juri ypothecarum mearum. Renunciamus etiam ambo omni alii juri, rationi et consuetudini contra hec repugnantibus. Et ad maiorem cautelam juramus ambo 19/ conjuges predicti in animabus nostris per deum et eius Sancta quatuor evangelia manibus nostris corporaliter tacta predicta atendere et complere et non in aliquo contravenire. Ad hec nos Maria, filia dicti Raimundi et Ermessendis quondam, uxoris eius, uxorque Berengarii 20/ Reya et Ferrarius et Agnes, filii eiusdem Raimundi et Raimunde quondam uxoris eius, laudantes et aprobantes omnia supradicta et sigula, promittimus vobis dicte Guillelme deodate Capelle Sancte Maria de Salis et vestris et juramus in animabus nostris per deum et eius Sancta 21/ quatuor evangelia manibus nostris corporaliter tacta quod nunquam contra predicta vel aliqua de predictis veniamus ratione hareditatis vel legitime nostre paterne vel materne aut suplementi eiusdem vel ratione sponsaliorum dictarum Ermessendis vel Raimunde vel qualivet alia ratione jure vel causa. 22/ Actum este hoc Tercie idus julii anno domini Millesimo CC° octuagesimo quarto. Sig+num Raimundi Arberti. Sig+num Arnalde uxoris eius. Sig+num Marie uxoris Berengarii Reya. Sig+num Ferrarii. Sig+num Agnetis predictorum qui hec 233 laudamus, firmamus et juramus. 24/ Testes huius rei sunt. Provincialis de Salis, Guillelmus Reya, Petrus de Plano, Jacobus de Torilione, Raimudus Venrelli, Guillelmus Berrandi, Guillelmus Barberii de Sancto Baudilio et Guillelmus Andree.

25/ Sig+num Jacobi Macellarii, notarii publici Barchinone, qui hoc scribi fecit et clausit, die et anno prefixis.

2

1314, maig 30

Guillelma Mira, deodata i majorala de Santa Maria de Sales, en nom seu i d'altres dues deodates de la Capella, concedeixen a Guillem de Cànoves, rector de l'església de Sant Climent de Llobregat, uns censos sobre terra, vinya i uns cases i obrador de Barcelona.

ACB. 1-1-1853.

1/ Noverint universi quod die Jovis que fuit tercio kalendas Junii anno domini Millesimo Trecentesimo Quartodecimo. In presencia mei Jacobi Cerdani, scriptoris jurati sub Jacobo de Folcheriis, notario publico Barchinone, et in presencia etiam Bernardi Grumest, Rectoris Ecclesie Sancti Jacobi Barchinone, 2/ Guillelmi Gerardi, presbiteri, et Guillelmi de Canavellis, testium ad hoc vocatorum, Guillelma Mira, deodata seu majoralis Capelle Sancte Marie de Salis nomine suo et deodatarum ipsius Capelle tradidit Guillelmo de Canovis, Rectori Ecclesie Sancti Clementis, corporalem possessionem vel quasi 3/ de toto censuli duorum morbetinorum et toto dominio et quolibet alio jure que dicta Capella et deodate ipsius nomine eiusdem Capelle habebant et accipiebant et habere et accipere debebant in illis domibus cum pertinenciis earum, quas Bernardus de Colle, argenterius, successor in hoc Bernardi Sa- 4/-baterii habebat et tenebat per dictam Capellam et sub dominio et alodio eiusdem in burgo Civitatis Barchinone in quodam vico qui est juxta vicum Maris. Item et de toto censuali trium morabetinorum et medii et de tote dominio et quolibet alio jure que dicta Capella et deodate ipsius 5/ nomine eiusdem Capelle habebant et accipiebant et habere et accipere debebant super quodam operatorio in quo sunt duo portalia et tabulis extra in via positis et pertinenciis suis usque ad sostre eiusdem operatorii, quod Berengarius de Vylano, clericus successor in hoc Guillelmi de Fol- 6/-queriis, galorxerrii, habebat et tenebat per dictam Capellam et sub dominio et alodio eiusdem in burgo Civitatis Barchinone satis prope ecclesiam Sancte Marie de Mari et satis prope tabulas Campsorum. Item die veneris que fuit pridie kalendas junii anno predicto, in presencia mei 7/ dicti scriptoris et in presencia etiam Arnaldi Pesteylerii et Petri Vengut, testium ad hoc vocatorum, precicta Guillelma Mira nomine suo et predictorum deodatarum Capelle predicte tradidit Guillelmo de Canovis, Rectori predicto, corporalem possessionem vel quasi de toto censuali duarum 8/ quarteriarum ordei et de toto dominio et quolibet alio jure que dicta Capella et deodate ipsius nomine eiusdem habebant et accipiebant et habere et accipere debebant super quadam vinea cum terra qua fundatur et olivariis et pertinenciis eiusdem, quam Arnaldus Arberti de parrochia Sancti 9/ Clementis, habebat et tenebat per dictam Capellam et sub dominio et alodio eiusdem in dicta parrochia Sancti Clementis in loco vocato Croses. Item de toto censuali medie quarterie ordei et de toto dominio et quolibet alio jure que dicta Capella et deodate ipsius nomine eiusdem 10/ habebant et accipiebant et habere et accipere debebant super quadam alia vinea cum terra qua fundatur et pertinenciis suis quam Jacobus Moragues, de predicta parrochia Sancti 11/ Clementis, habebat et tenebat per dictam Capellam et sub dominio et alodio ipsius in dicta parrochia Sancti

Clementis in loco vocato vinea de.¹ Item et de quadam pecia terre cum pertienciis et juribus suis quam dicta Capella et dicte deodate habebant et possidebant per franchum alodium in supradicta 12/ parrochia Sancti Clementis in loco dicto Taschal. Que quidem omnia supradicta et singula predicta Guillelma Mira et predictae deodate dicte Capelle dederunt et concesserunt dicto Guillelmo de Canovis ratione absolucionis, diffinicionis et remissionis quam dictus Guillelmus de Canovis fecit predictae Guillelme Mira et predictis deodatis dicte Capelle et eidem 13/ etiam Capelle perpetuo de aliquibus juribus parrochalibus dicto Guillelmo in dicta Capella et deodatis eiusdem competentibus et ratione etiam servicii per dictum Guillelmum de Canovis in predicta Capella faciendi; prout de predictis apparet per instrumentum publicum inde factum auctoritate 14/ Jacobi de Folcheriis, notarii predicti, die et anno in prima linea scriptis. Et predictam possessionem omnium predictorum tradidit dicta Guillelma Mira nominibus predictis dicto Guillelmo de Canovis hoc modo quod accepit ipsum per manum et induxit ipsum intus predictas domos et dictum operatorium et predictas 15/ vineas et peciam terre et tradidit ei claves predictarum domorum et dicti operatorii, tradidit etiam ei de terra et erbis predictarum vinearum et pecie terre in signum vere possessionis sibi tradite de predictis. Et dixit et mandavit dicta Guillelma Mira nominibus quibus supra predictis Bernardo de 16/ Colle, Berengario de Vylmo et Jacobo Moragues quod de predictis censualibus responderent et satisfacerent decetero dicto Guillelmo de Canovis vel cui vellet loco sui sicut ante predictam donacionem et concessionem predicta Capelle et deodatis ipsius respondere et satisfacere tenebantur, 17/ que quidem persone acceptaverunt mandatum predictum. Postque dicta die veneris Romia Pesteylera, Elicsendis Moragues et Elicsendis de palaciolo, deodate predictae Capelle Sancte Marie de Salis, laudaverunt et confirmaverunt predictam possessionem per predictam Guillelma Mira, 18/ maioraem dicte Capelle, nomine ipsarum de predictis dicto Guillelmo de Canovis traditam et promiserunt contra tradicionem dicte possessionis non venire aliqua ratione presentibus testibus predicto Arnaldo Pesteylerii et Petro Pesteylerii, nepote eius. Et de predictis omnibus dictus Guillelmus de Canovis peciit sibi fieri 19/ publicum instrumentum. Facta fuerunt hec diebus et anno predictis presentibus me dicto scriptore et testibus supradictis.

20/ Sig+num Jacobi de Folcheriis, notarii publici Barchinone, predicta confirmantis.

21/ Sig+num mei Jacobi Cerdani, scriptoris jurati sub Jacobo de Folcheriis, notarii publico Barchinone, qui de mandato eiusdem predictis interfui et hoc scripsi et clausi.

1. Mot esborrat.

3

1314, juliol 16.

Reconeixement pel bisbe de Barcelona, Ponç de Gualba, de l'existència de la comunitat de deodates a Santa Maria de Sales. Document on s'especifica l'obediència directa al bisbe i que la comunitat ha de sotmetre's al vot de pobresa, obediència i castedat.

ADB. Speculum. vol. 3. fol. 447v.

In ipsa enim Capella Sancta Maria de Salis erat quoddam Monasterium Deodatarum

Episcopo subditarum de quibus varia sunt monumenta in presenti Curia et procipere quodam confirmatio Gubernatricis eiusdem Monasterii in Registro Communi ab anno 1311 ad 1315 fol 69 et ultime datarum, 17 Kal· Augusti 1315. Quo demonstrant quid erat Monasterium, quare hic inseruntur nonnulla clausula eorumdem = Pontius, Episcopus & Dilecte in Christo Filia Geralda de Queralt, Deodata Capella Sancta Maria de Sales constructa in Parrochia S. Clementis Nostra Diocesi, salutem in Domino. Attendentes quod tu devotione compuncta obtulis te et tua Domino Nostro Jesuchristo et Capella predicta tamquam proponens ibidem tota anima et toto corde tuo sub obedientia et castitate, ac sine proprio Altissimo famulari: Attendentes in super tua probitatis et circumspeditionis merita, super quibus apud Nos laudabile tibi testimonium perhibetur, de voluntate et expresso assensu Romia Pastelere et Elisendis Moragues deodatarum dicta Capella confidentes, quod per tui probitatem et industriam Capella predicta prospere dirigetur et salubria, Deo propitio, suscipiet incrementus, te eregicimus in Gubernatricem et Administratricem et Majoralem Capella predicta, ac Curam et Administrationem ipsius Capella et honoris ipsius tibi ducimus committendas: Et receptis a te de indemnitate ipsius Capella et quod circa curam et administrationem ipsius ac Deodatarum et servitorum eius dem fideliter te habebis corporali juramenta ac Canonica obedientia et reverentia, prout decet mandamus & de cetero reverenter obediant: Interdicentes, tibi, et predictis sororibus tuis expresse, quod aliquem, vel aliquam non possis, nec audeas tu, vel ipsas sorores tuas recipere in Deodatum seu deodatam dicta Capella sine nostra speciali licentia et consensu & predicta volumus habere roboris firmitatem quamdiu caste vigeris; et circa predicta omnia et sigunal fideliter te habetis. In cuius & ex quibus deducitur huiusmodi Deodatas tria profiteri, scilicet Paupertatem, Obedientiam et Castitatem, sed non perpetuam ut indicant ultima verba, quamdiu Caste vixeris».

4

1330, març 4

Elisenda Moragues, Priora de la Capella de Santa Maria de Sales, junt amb altres dues deodates estableixen a Jaume, pagès de Sant Boi, en emfiteusi la meitat d'una peça de terra que tenien a Sant Climent, en el lloc dit Olorda.

ACB. Caritat 19-17.

1/ Si omnibus notum, quod ego Elicsendis Moragues, priorissa sive maioralis Capelle Sancte Marie de Salis site in parrochia Sancti Clementis, diocesi Barchinone., et nos Sibilia Figueres et Sibilia de Sal, deodate eiusdem capelle, gratis et ex certa scien -2/- cia per nos et omnes succedentes nobis in dicta Capella de assensu et voluntate ac etiam auctoritate venerabilis Gerdaldi de Gualba, archidiaconi Barchinone, vicarii in spiritualibus et temporalibus generalis reverendi in Christo Patris domini Poncii, dei 3/ gratia, Barchinone episcopi, laudamus, approbamus ac etiam in emphiteosim damus et concedimus vobis Jacobo Cartosa de parrochia Sancti Baudilii et vestris et quibus volueritis perpetuo medietatem totius illius pecie terre cum introitibus, exitibus et omnibus 4/ pertinentiis et iuribus suis, quam per franchum alodium habemus et possidemus in dicta parrochia Sancti Clementis in loco vocato Olorda, prout ipsa medietas dicte pecie terre terminata et fexuriata est inter nos et vos. Et termina 5/-tur ipsa medietas dicte peie terre cum suis pertinentiis ab oriente in

tenedone Arnaldi Seguini et partim in tenedone Guillemi Hugueti et partim in tenedone Bernardi Gavarra, a meridie in residua altera medietate dicte pecie terre quam 6/ in alio instrumento stabilimus Geraldo Gassulli de villa Sacti Baudilii, ab occidente partim in tenedone Michaelis de Valirana et partim in tenedone Petri Poncii, a circio in tenedone Petri Gavarra. Iamdictam itaque medietatem dicte pecie 7/ terre cum omnibus pertinentiis et iuribus suis vos et vestri et progenies atque posteritas vestra habeatis, teneatis et possideatis perpetuo, pacifice et quiete, sub tali scilicet pacto, forma et condicione quod vos et vestri detis et solvatis 8/ nobis et succedentibus vobis in dicta Capella pro censu predictorum que vobis supra stabilimus et omnium melioramentorum que ibi feceritis vos vel vestri a primo venturo festo Sacti Johannis mensis junii ad unum annum tunc primum continue 9/ venturum et deinde annuatim perpetuo in eodem festo sive termino septem solidos et octo denarios monete Barchinone de terno. Confitentes et in veritate recognoscentes quod nil in hoc contractu fit in lesionem seu dampnum dicte Capelle immo propter hoc 10/ conditio dicte capelle efficitur melior et quod multo melius et utilius est dicte capelle et nobis et succedentibus nobis in eadem medietate ipsius ¹ annuatim habere et percipere predictum censum pro predicta pecie terre quam eam tenere ad propriam culturam pro eo quare ipsa medietas 11/ pecie terre est nimis remota a dicta capella et in loco aquoso sita et quasi nullus fructus inde provenitur nobis seu dicte capelle propter immensos sumptus quos oportebat nos facere circa cultura ipsius, prout nobis constat per facti 12/ experientia et per alios modos legitimos. In hiis autem non proclamatis neque faciatis vos vel vestri alium dominum nisi tamen dictam capellam et nos et succedentes nobis in ipsa liceatque vobis et vestris post dies triginta, ex 13/ quo nobis et succedentibus nobis in dicta Capella fatigati fueritis predicta que vobis damus et stabilimus cum omnibus melioramentis que ibi fient vendere et impignorare sive alienare vestro consimili et vestrorum; salvo tamen semper 14/ in predictis que vobis supra stabilimus dicto censu et jure, dominio predictæ capelle et nostri et succedentium nobis in ea. Pro intrata auctoritate predictorum que vobis damus et stabilimus dedistis et exsolvistis nobis et confitemur nos ha- 15/ -buisse et recepisse a vobis quinquaginta solidos monete Barchinone de terno, et ideo renunciamus excepcioni non numerate et non solute pecunie et doli. Insuper per nos et succedentes nobis in dicta Capella convenimus et promittimus vobis 16/ quod predicta que vobis damus et stabilimus cum omnibus melioramentis que in ea feceritis, faciemus vos et vestros et quos volueritis habere, tenere et possidere in pace perpetuo contra omnes personas. Et quod tenebimur vobis et vestris semper 17/ de firma et legali eviccionem eorum. Et pro hiis complendis et firmiter attendendis obligamus vobis et vestris omnia bone dicte Capelle mobilia et immobilia habita et habenda, renunciantes quantum ad hec nove constitutioni et bene- 18/-ficio dividende actionis et beneficio velleyani senatus consulti. Actum est hoc quarto nonas madii anno domini Millesimo trecentesimo vicesimo nono. Sig+num Eliscendis Moragues, priorisse. Sig+num Sibilie Figueres. Sig+num 19/ Sibilie de Sala predictarum, que hoc laudamus, concedimus et firmamus.

20/ Testes huius rei sunt Jacobus Roverii, Guillelmus de Coilbayo, Guillelmus de Columbario et Poncius Pastellerii. Nos 21/ Geraldus de Gualba, archidiaconus Barchinone ac vicarius generalis domini episcopi in remotis agentis, subscribimus.²

22/ Sig+num Bonmati Arberti, notarii publici Barchinone, qui hoc scribi fecerit et clausit die et anno prefixis cum litteris suprapositis in X^a linea ubi dicitur «medietatem ipsius».

1. Dos mots interliniats.
2. Autògraf.